Azimut

141

Excursions per la història de Collserola

24 itineraris

Iñaki Núñez

XIV Premi Vèrtex convocat per la FEEC

Cossetània Edicions

Col·lecció: Azimut - 141

EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA

24 itineraris

IÑAKI NÚÑEZ ASTRAIN

Cossetània EDICIONS

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 1 22/12/14 15:35

Aquest llibre fou mereixedor del

XIV Premi Vèrtex a un recull d'itineraris de muntanya,

convocat per la
Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya,
amb la col·laboració de Cossetània Edicions

Primera edició: gener del 2015

© del text i de les fotografies: Inaki Núñez Astrain

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-284-8

DL T 9-2015

La història de Collserola

Com es va fer

Al principi dels temps, fa uns 500 milions d'anys, durant el paleozoic inferior, Collserola estava situat sota el mar. Els sediments d'origen marí i les transformacions posteriors, incloent fenòmens de vulcanisme, van anar formant la base de la serra. Durant el carbonífer, fa uns 350 milions d'anys, es va produir l'orogènia herciniana, com a resultat de l'acostament de les dues masses continentals de Laurasia i de Gondwana, que es van fusionar en un sol continent, Pangea. Collserola es va alçar llavors i va quedar format per un batòlit de tipus granític provinent del magma i una zona externa de metamorfisme de contacte (de contacte amb la roca granítica), en què prevalen les pissarres, amb una composició que varia segons el grau d'acostament al granit. Sedimentacions posteriors es van traduir en l'aparició de calcàries sobre les anteriors pissarres. Tota aquesta composició de roques són les que prevalen avui a la serra i han permès, al llarg de la història, una explotació variada de mines i pedreres.

Durant el mesozoic (que abans es deia era secundària), Pangea va començar a desintegrar-se. L'erosió ha eliminat la majoria de restes d'aquesta època. Al final del període (fa uns 70 milions d'anys), com a conseqüència de l'acostament de la placa africana i l'eurasiàtica, es va iniciar l'orogènia alpina.

I va ser durant el cenozoic (eres terciària i quaternària), fa uns 55 milions d'anys, quan es van formar els Alps, els Pirineus i també la serralada del litoral català. Som, doncs, germans dels Alps i dels Pirineus (i cosins germans de l'Himàlaia, modèstia a part). Les pissarres eren l'element predominant, encara que en molts llocs aflorava el granit. L'erosió i els moviments tectònics van fer que les calcàries anessin quedant relegades només a certs punts de la serra (Santa Creu d'Olorda, entre d'altres). Fa menys de 20 milions d'anys (els continents eren ja molt semblants als actuals) es van originar un conjunt de falles que van donar lloc a la depressió del Vallès i a la plana de Barcelona, i deixà al centre l'elevació de Collserola. Es van agregar

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 13 22/12/14 15:35

llavors nous sediments provinents de materials marins. Aquest tipus de terreny, ric en argiles, que més tard s'explotarien per a fabricació de ceràmiques, va deixar sovint restes fossilitzades d'animals de tota mena. Durant el pliocè, una nova obertura de Gibraltar va originar les inundacions del pla de Barcelona, el Llobregat i la depressió prelitoral. Posteriorment, fa uns dos milions d'anys i ja convivint amb l'home, les glaciacions del quaternari van fer abaixar el nivell del mar i la serra va quedar ja semblant a l'aspecte actual.

La prehistòria

I va arribar l'home que, per cert, no sabia escriure, per la qual cosa no va poder explicar la seva història. I va començar llavors la prehistòria, un llarg període en què tot el que sabem prové de fonts materials, però mai documentals. Se'n solen assenyalar tres etapes: l'edat de pedra, la del bronze i la del ferro.

– L'edat de pedra es divideix en dos grans períodes. El primer, el paleolític, comprèn des que l'home és home, circumstància que ens situa, en el cas d'Europa, a fa un milió d'anys, fins al voltant de l'any 6000 aC. Les primeres restes (que no veurem en les nostres excursions) es troben en zones properes a la serra. L'home del paleolític inferior (600.000 anys AP) va deixar les seves primeres empremtes a la Universitat Autònoma de Barcelona. És una època en què l'home viu en coves i s'alimenta de la caça, la pesca i la recol·lecció de fruits. Els primers jaciments que es troben en zones ja més muntanyenques, restes d'utensilis de caça precisament, són al vessant del Llobregat, a Ca n'Albareda, i daten del paleolític mitjà (120.000 anys AP) i, geològicament parlant, al plistocè mitjà, quan les glaciacions ocupaven la terra. El segon gran període de l'edat de pedra, el neolític, s'inicia a les nostres latituds cap a l'any 6000 aC. Com se sap, el neolític implica la pedra polida, però, sobretot, en la mesura que va augmentant la civilització, la ramaderia i, en un altre ordre de coses, la roda. Al neolític inferior van ser ja habitades les coves dels Encantats, situades a Santa Creu d'Olorda, que constitueixen el primer habitatge conegut a Barcelona. Cap al 3000 o 2500 aC s'estableix l'agricultura, que juga un important paper per fixar la població. Augmenta també la ramaderia (a Collserola, cabres i ovelles). Més tard l'home comença a utilitzar els metalls, fonamentalment el coure. L'últim període del neolític, el calcolític, coincideix amb el megalitisme, que va tenir especial importància en moltes zones de Catalunya on es conserven monuments de tota mena,

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 14 22/12/14 15:35

especialment de caràcter funerari. A Collserola també hi ha restes d'aquesta època: les pedres de Collserola, un parell de megàlits que corresponen al tercer mil·lenni aC.

– L'edat del bronze (cap a 1800 aC) implica ja una utilització extensiva del bronze. La civilització creix. Es desenvolupa el comerç. Apareixen les armes de metall. A finals de l'edat del bronze, les coves van deixant d'utilitzar-se com a habitacles i es construeixen cases. A la vall de Sant Just, s'han trobat restes d'una cabana d'aquesta època.
– Amb l'edat del ferro (700 aC) penetren als països mediterranis les tribus centreeuropees. Es tracta d'ocupacions pacífiques que, en certa manera, uniformen la cultura dels països en els quals s'assenten. El ferro s'utilitza sobretot per a les armes, però el bronze continua prevalent per a altres usos. L'activitat agrícola és ja intensa.

Els laietans

Entrem ara pròpiament en la història, que ja podem conèixer a través de documents escrits. Des dels segles VIII-VII aC es produeixen colonitzacions de pobles com els fenicis o els grecs. La influència d'aquests pobles sobre els indígenes dóna lloc a la cultura ibèrica, que es va donar a Catalunya des del segle VI fins al II aC. El terme genèric d'"ibers" fa referència a tribus diferents, i els laietans foren els que van ocupar Collserola. Vivien de la caça, la pesca i l'agricultura. La cultura ibera es caracteritza per una vida urbana, l'ús del bronze i del ferro, la ceràmica, el teixit de la llana, l'art, l'escriptura i, finalment, ai!, l'economia monetària. Els homes viuen ja en poblats, compostos per cases en general unifamiliars i situats normalment a la part alta dels turons. Aquests detalls es poden apreciar molt bé als poblats de Ca n'Oliver i de la Penya del Moro, que no són els únics assentaments ibers que trobarem a Collserola, encara que sí els més complets i ben conservats.

Els romans

L'any 219 aC els cartaginesos van envair la Península, però l'any següent els romans van desembarcar a Empúries i els cartaginesos van ser expulsats. Començava la dominació romana.

Els romans van establir a la serra, o més aviat pel seu entorn, nombroses *villae* que sovint van ser el fonament de posteriors masies. Des d'un punt de vista rural, els romans van consolidar el cultiu de les vinyes i l'olivera. D'altra banda, com a bons constructors que eren, van establir els primers camins realment importants, com la via romana a Castrum Octavianum

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 15 22/12/14 15:35

(Sant Cugat). Es van ocupar també de l'abastiment d'aigües. Les primeres conduccions d'aigua a Barcelona (que aleshores era Barcino) venien de Montcada i de Collserola. Però, tret d'aquest tipus d'estructures, no són molts els vestigis d'assentaments de l'època romana que queden avui a Collserola, potser perquè han servit de base a posteriors edificacions. S'han trobat restes d'una bòbila dedicada a la fabricació d'àmfores a Can Tintorer, del Papiol. També hi va haver una vil·la romana a Can Canaletes (Cerdanyola) i a Mas Lluhí (Sant Just). En alguns llocs (Valldoreix) s'han trobat tombes i també, tot i que ja fora de la muntanya, alguns assentaments més importants. I hi ha més coses, per descomptat, però poc més.

L'edat mitjana i el romànic

La dominació romana acaba l'any 476 dC amb la caiguda de l'Imperi Romà d'Occident. Comença llavors l'edat mitjana, que dura fins al final del segle XV. Ni les dominacions visigòtiques ni la musulmana van tenir especial incidència al nostre país, però a Collserola van propiciar la creació de nous nuclis de població per fugir de les invasions. En tot cas, queden algunes empremtes visigòtiques: unes tombes a Valldoreix o algunes restes d'edificis, gairebé tots desapareguts. A partir del segle VIII es va produir l'ocupació sarraïna, que no va ser llarga i tampoc no va deixar massa vestigis. Després de la retirada dels sarraïns de la Catalunya Vella, es va repoblar la zona. Els llocs d'origen dels nous habitants van quedar sovint fossilitzats en la toponímia. Així, Cerdanyola ve de Cerdanya, Gaussac de la Vall d'Aran, etc. Però l'ocupació sarraïna va continuar fins al segle XII a la Catalunya Nova, la frontera de la qual era precisament el Llobregat. Per aquesta raó Collserola va jugar un important paper perquè era un bon mirador sobre la vall, fet que la va convertir en un punt estratègic de vigilància. D'aquí la importància dels castells, com el de Castellciuró o el del Papiol.

D'altra banda, a Collserola es troben moltes restes d'ermites i masies medievals que es corresponen amb el creixement de la població. Durant els 1.000 anys que va durar l'edat mitjana, es van anar succeint diversos estils arquitectònics, però a Collserola trobem molts vestigis del romànic. Aquest període comprèn del segle IX al XII. A Catalunya s'accepta la divisió del romànic en tres períodes: el preromànic (segles IX i X), el primer romànic o romànic llombard (segle XI) i el segon romànic o romànic internacional (segle XII). En la descripció dels edificis romànics no es donaran excessives explicacions sobre detalls arquitectònics que es poden obtenir d'altres obres. Per al muntanyenc del carrer, recomanem molt especialment l'obra de Francesc Móra *El romànic de Collserola* (4).

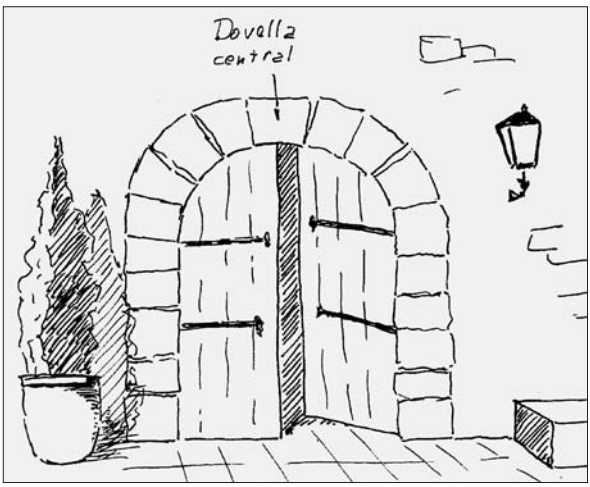
AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 16 22/12/14 15:35

L'estil romànic va ser substituït pel gòtic, que va transcórrer des de finals del segle XII fins al XV, però que va ser un estil més propi de palaus sumptuosos o grans monestirs que d'ermites o masies. A Collserola hi ha vestigis d'aquest estil en alguns detalls arquitectònics, no sempre de caràcter religiós. Els últims segles són de penúria: guerres, fam i, per acabar, l'epidèmia de pesta negra que assolava Europa.

Més tard

Els segles XVI al XVIII són molt més pròspers i corresponen a una gran expansió de l'agricultura. A Collserola trobarem ja una gran quantitat de vestigis, per la qual cosa haurem d'assenyalar els més interessants: algunes fortificacions o ermites, però, sobretot, masies, que es desenvolupen amb intensitat. Les masies de l'edat moderna, i també les medievals, s'orienten en general al sud. La façana ofereix un portal en forma d'arc de mig punt, orlat amb les característiques dovelles, pedres en forma trapezoïdal (portal dovellat), una planta amb celler i bestiar i un primer pis destinat a habitatge. A aquesta altura és típic també el rellotge de sol. Sovint hi ha un segon pis, les golfes, amb finestrals oberts, que servia com a magatzem. Les masies van tenir una època de prosperitat durant el segle XVIII, gràcies, particularment, a les vinyes.

Assenyalarem també que, durant l'edat moderna, a Collserola es va produir el fenomen del bandolerisme, propi d'una societat en constants guerres, amb penúries econòmiques i un estat feble. No només es robava als viatgers; a vegades també assaltaven les masies, com és el cas de Can Gordi o Can Calders. A finals del segle XVII el bandolerisme va remetre.

Portal dovellat

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 17 22/12/14 15:35

Temps moderns

Ens referim aquí als segles XIX i XX. Naturalment caldrà fer una selecció per assenyalar només els edificis o instal·lacions que tinguin algun atractiu especial, algun interès històric.

Durant el segle XIX, i com a conseqüència de la guerra del Francès i de les guerres carlines, van aparèixer grups incontrolats que van degenerar en bandolers. Un dels últims, Panxampla, sembla que va terroritzar tot Collserola i, en particular, Vallvidrera. Des del punt de vista rural, els conreus de vinyes, ja importants, van augmentar a partir de 1865, a causa de la plaga de fil·loxera a França. Però cap al 1890 es va introduir al seu torn a Catalunya i les vinyes es van haver d'abandonar, circumstància que va suposar un dur cop per a les masies. D'altra banda, al llarg del segle XX van decréixer tant la ramaderia com la superfície agrícola. Va començar, doncs, el declivi de la vida rural i es va iniciar el procés d'abandonament de moltes masies. Durant l'últim segle el bosc ha anat conquerint el terreny antany dedicat als cultius.

Però si la vida rural ha sofert una forta regressió, no ha passat el mateix amb la urbana. A partir de la segona meitat del segle XIX es va produir un desenvolupament de residències urbanes que es va estendre seguint sobretot el traçat del ferrocarril de Barcelona al Vallès. Va ser així com es van desenvolupar els centres de Vallvidrera, les Planes, la Floresta i Valldoreix. En efecte: l'any 1863 es va inaugurar a Barcelona el tren a Sarrià, i l'enginyer americà Frederick Stark Pearson va impulsar la seva prolongació cap al Vallès. Al 1916 arribava el ferrocarril a les Planes. Un any després, a Sant Cugat, i en anys posteriors es van obrir les estacions de la Floresta (1925) i Valldoreix (1931). Les urbanitzacions buscaven la vida a la natura seguint la idea, aleshores predominant, de la "ciutat-jardí".

D'altra banda, la ciutat de Barcelona s'obria cap al cim del Tibidabo impulsada pel Dr. Andreu, el qual, l'any 1901, va crear l'avinguda del Tibidabo, el tramvia blau i el funicular, fins a culminar al parc d'atraccions del cim. No lluny d'allà, i després de la creació de la carretera de la Rabassada al 1879, es van construir luxoses instal·lacions que culminaren al Gran Casino de la Rabassada (1911), de vida efímera.

Les classes populars, al seu torn, des d'inicis del segle XX i aprofitant les noves possibilitats d'accés, organitzaven "fontades", menjars campestres a l'empara d'una font. És l'altra cara de la moneda, molt més modesta.

Actualment la serra comprèn, en efecte, àmplies zones urbanitzades, amb millor o pitjor estil, però queda encara una majoria de sòl en un estat força salvatge. Per a la seva salvaguarda, el 1987 es va crear el Patronat Metropolità del Parc de Collserola i l'any 2010 va ser declarat Parc Natural.

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 18 22/12/14 15:35

Entrada a Collserola i a la història

En els temps en què les muntanyes no eren un espai d'oci i d'aventura, un lloc al qual pujar per, després, baixar (que és el que fem els muntanyencs), les muntanyes eren, entre altres coses, impediments del camí que calia travessar en els viatges. Aleshores, els cims no eren la part més emblemàtica, sinó els colls, que és per on s'havia de creuar per tornar a la plana, molt més segura i còmoda. I en la història de Collserola, hi ha un coll, el coll d'Erola, que separa els vessants de Barcelona i del Vallès i que, a més, està situat a la via que va ser romana, i després medieval, més important, l'actual carretera de la Rabassada. De manera que travessar aquesta muntanya era travessar el coll s'Erola.

Allà anirem ara, perquè aquesta excursió és la primera. Per això entrarem també al Centre d'Informació del Parc de Collserola. I, a manera de presentació del que ens ofereixen aquestes excursions, veurem algunes de les restes més antigues que hi ha a Collserola (i a Barcelona), visitarem també cases modernistes i acabarem amb un record al poeta (i muntanyenc, per cert) Jacint Verdaguer, tan unit a Collserola.

- Recorregut no circular.
- Inici: Avinguda del Tibidabo, plaça de John F. Kennedy (inici del Tramvia Blau).
- Final: Estació de Baixador de Vallvidrera (FGC).
- Distància: 10 km.
- Temps: 2 h 30'.
- Ambient: Ombrejat, fonamentalment boscós.

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 23 22/12/14 15:35

Descripció de l'itinerari

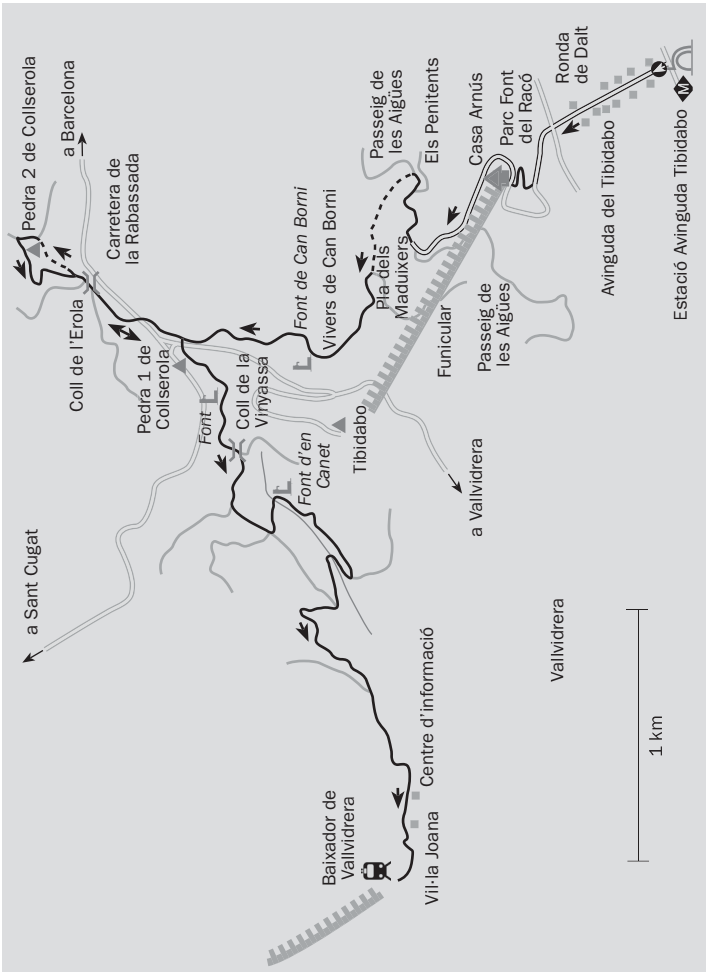
Sortim de l'inici de l'avinguda del Tibidabo, a l'estació dels FGC del mateix nom, just al costat de l'antic hotel de La Rotonda. Aquests terrenys van ser adquirits l'any 1898 per Salvador Andreu (el Dr. Andreu), el qual va crear l'avinguda del Tibidabo, en la qual van treballar els millors arquitectes del moment. El 1901 es van inaugurar, a més de l'avinguda, el Tramvia Blau i el funicular, amb la qual cosa es creava un accés al parc d'atraccions del cim.

Seguim, doncs, ara el trajecte del Tramvia Blau. L'arquitectura modernista està molt ben representada a banda i banda de l'avinguda i podem anar passejant entre les cases d'Enric Sagnier, Adolf Casamitjana, Puig i Cadafalch... I precisament, a l'esquerra, el número 17 de l'avinguda és la Torre del Doctor Andreu, obra també d'Enric Sagnier. Creuem la Ronda de Dalt. Quatre minuts després trobem a la dreta una entrada del parc de la Font del Racó, que podem agafar i que ens deixa directament a la plaça del Dr. Andreu, inici del funicular del Tibidabo. Si aquest parc estigués tancat, podem seguir per la carretera, que ens porta a la mateixa plaça.

Continuem per la carretera que ara voreja la **Casa Arnús**, també anomenada La Pineda. Es tracta d'un habitatge familiar construït l'any 1903 per Enric Sagnier. Ofereix una estructura central en forma de creu, amb teulada de ceràmica acolorida. A la façana oest destaquen dues torres diferents, una de les quals coronada per una gran agulla. El nostre camí passa per l'entrada principal, al costat de la casa del guarda, que al seu torn també és magnífica, coronada igualment per una torre però, només faltaria, molt més modesta.

En poc temps serem al pla dels Maduixers, que és el principal accés al Passeig de les Aigües. Ara el seguim, a la dreta, en direcció est. Uns 500 metres més endavant veiem un corriol a la nostra esquerra, que no està indicat però que es troba just abans d'una tancada corba a l'esquerra i que puja directament a la muntanya, tot endinsant-se ja pel bosc. És el camí que hem de prendre; puja fortament, amb tendència a l'oest. Finalment desemboca en una pista més ampla. Seguim cap a la dreta, sempre pujant, tot i que ara més suaument, i aviat passem per la font de Can Borni. A la dreta queda l'entrada a un petit i deliciós parc, els Vivers de Can Borni; farem bé de fer-hi un passeig. Més endavant, la nostra pista desemboca en una carretera que ve de Vallvidrera i del Tibidabo. Som ja a la part cimera de Collserola. Seguim aquesta carretera, dotada d'una vorera, en la mateixa direcció que portàvem (nord), i arribem així a l'encreuament amb la carretera de la Rabassada. Ara prenem aquesta última en direcció a Barcelona. Arribem al quilòmetre 5. Al cap de setanta metres d'aquest senyal, veiem un camí que s'introdueix al bosc,

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 24 22/12/14 15:35

a l'esquerra de la carretera, i que hi va paral·lel. És molt més agradable que caminar per la carretera. Al cap d'uns 200 metres més arribem a un clar vorejat per una casa que el separa de la carretera. Habitualment a aquest lloc se l'anomena Vista Rica, però geogràficament som al **coll d'Erola**, situat entre el turó de Santa Maria i el Tibidabo, el coll que va donar nom a la serra.

Ara anem precisament vers el turó de Santa Maria. Creuem la clariana i continuem cap al nord-est, tot seguint els senyals de "Turó de Santa Maria/Turó de Sant Cebrià". Al cap d'un minut prenem una desviació a la dreta: "Serra d'Agudells". Uns 200 metres després s'arriba a una clariana en la divisòria, on veiem un pal que indica cap al nord: "Turó de Santa Maria, Turó de Sant Cebrià, Pas del Rei". Seguim per allà, però ara comptant els passos. Al cap de trenta-cinc metres, probablement no

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 25 22/12/14 15:35

Pedra 2 de Collserola

veurem una mena de petit i costerut corriol que puja a l'esquerra entre la brossa, tot endinsan-se pel bosc per arribar al cim del turó de Santa Maria, que és allí mateix. Si no ho veiem, al cap de vint metres més ens podrem introduir més fàcilment al bosc (i retrocedir una mica), i ja no serà tan difícil que trobem al cim una gran pedra que sembla clavada a la terra.

És la **Pedra 2 de Collserola**, un bloc de granit d'1,20 metres d'alt, amb inscultures (així es diuen). Es pot apreciar una curiosa figura, potser antropomorfa, i també d'altres, a part d'alguna cassoleta o ratlles, que al profà li costarà saber si són naturals o no. Aquest megàlit pertany al calcolític, l'últim període del neolític, tocant ja amb l'edat del bronze (2.300-1.500 anys aC). En realitat, no és l'única que trobarem a Collserola. En els catàlegs, aquesta és la Pedra 2. La Pedra 1 no és lluny d'aquí i la veurem de seguida. Ara hem de tornar al coll d'Erola.

Per això seguirem encara en direcció nord pel camí pel qual veníem durant cent metres, fins a arribar a un altre (assenyalat "Vista Rica/Carretera de l'Arrabassada") que prenem en direcció contrària (sud-oest) i que ens deixa en poc temps al coll d'Erola. Ara tornem fins a l'encreuament amb la carretera que ve del Tibidabo, on hem desembocat nosaltres. Només començar aquesta carretera, veiem al costat dret un camí que s'endinsa al bosc (marcat amb la indicació "Font de la Salamandra-Coll de la Vinyassa") que forma part del GR 92, un GR que ja no abandonarem fins al final de l'excursió.

Al cap de vint metres, el camí gira a l'esquerra (sud-oest), assentat sobre uns rústics graons de fusta. Just al revolt, davant nostre, veiem una altra senda a la dreta, no molt clara, que, seguint la direcció que portàvem (nord-oest), s'introdueix

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 26 22/12/14 15:35

als matolls. Ens hi desviem i en vint metres més ens haurem plantat davant de la **Pedra 1 de Collserola**.

La Pedra dels Sacrificis, com se l'ha anomenat, és un altre megàlit, també un bloc granític, treballat durant la mateixa època: el calcolític. La pedra és de forma rectangular, de cantells molt arrodonits i un metre de llargada, i mostra unes dotze inscultures en forma de cassoletes, per a ús ritual, religiós o, potser, funerari. No ens serà fàcil reconèixer-les totes. Es pot apreciar també una inscripció en forma de T.

Ara tornem al camí per on hem arribat. Continuem seguint les indicacions del GR 92. Deixem a la nostra dreta la font de la Salamandra, on ressalta el típic i bonic plàtan tan propi de les fonts, i arribem així, passejant per un bosc particularment bonic, al coll de la Vinyassa. Aquí el paisatge s'obre. Continuem per l'ampla pista cap al sud-oest, tot seguint sempre les indicacions del GR. Al cap de pocs minuts veiem un camí a l'esquerra que porta, segons el rètol, a la font d'en Canet. El GR segueix per allà, i nosaltres també. Poc després, el GR surt per l'esquerra d'aquest nou camí i baixa molt abruptament. Arribem a una riera i passem per la font d'en Canet, recentment restaurada. El camí, finalment, desemboca en una pista més gran. Hem de seguir cap a la dreta, tot girant gairebé 180º. És la continuació del GR que, seguint-lo amb fidelitat, ens deixarà en una vintena de minuts al **Centre d'Informació del Parc de Collserola**.

És el lloc òptim per adquirir tot tipus d'informació referent a la serra, inclosos plànols, bibliografia, etc. Visitarem l'exposició permanent sobre Collserola. Aprofitant el restaurant/bar, podrem prendre alguna cosa a la terrassa, que queda just davant de Vil·la Joana.

Coll de la Vinyassa

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 27 22/12/14 15:35

Vil·la Joana

Vil·la Joana va ser construïda l'any 1708 com a finca agrícola, però l'edifici actual va ser aixecat a mitjans del segle XIX per la família Miralles. Es tracta d'una gran mansió, amb tres plantes, galeries i una torre central. Envoltant una columna de l'entrada, s'hi abraça voluptuosament una glicínia. Però si aquesta casa ha passat a la història és perquè aquí va morir mossèn Cinto Verdaguer. Al març de 1902 va caure malalt de tuberculosi i el seu amic Ramon Miralles el va convidar a Vil·la Joana. Menys d'un mes hi va viure Verdaguer, que va morir al juny. Actualment la casa pertany al Museu d'Història de la Ciutat i els caps de setmana es poden visitar les diferents dependències, especialment l'habitació en què va morir el poeta. Actualment la casa pertany al Museu d'Història de la Ciutat, i els caps de setmana se'n poden visitar les diferents dependències, especialment l'habitació en què va morir el poeta. Properament l'edifici serà adaptat com a centre per a creadors literaris.

L'excursió gairebé ha acabat. Seria una llàstima no anar a dinar ara al tranquil restaurant del Centre d'Informació. Després, només ens queda baixar cap a l'estació dels FGC de Baixador de Vallvidrera. Per anar fins allà, i per no perdre l'ona, continuem pel GR 92 tot prenent l'anomenat "camí verdaguerià", unes escales vorejades per panells que mostren versos del poeta i que en cinc minuts ens deixen a l'estació.

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 28 22/12/14 15:35

Castell d'Olorda

de l'església, però està citada des de l'any 1032. En tot cas, ofereix restes preromàniques que n'evidencien l'antiguitat. Se situen en algunes parts de l'interior i al costat est de l'edifici. Durant el període romànic se li van afegir les capelles laterals. Finalment, al segle XVII es va afegir l'actual campanar i l'entrada principal. Actualment, no queda gran cosa del romànic que va ser.

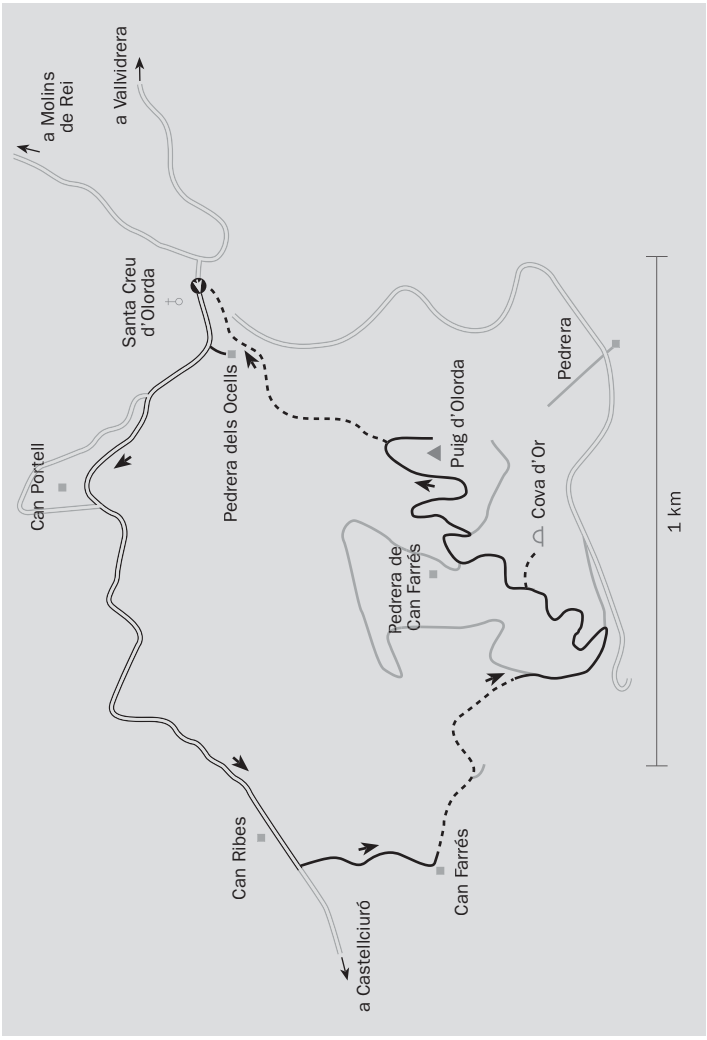
El **castell d'Olorda** està citat ja a partir del segle X. Ara es pensa que estava ubicat al costat de l'església, ocupant el que després va ser la rectoria. De fet, queda un gran pati ruïnós, amb grans murs en què els espavilats poden apreciar estructures de diverses èpoques.

Tot aquest conjunt queda alegrat per la presència d'un bar restaurant molt agradable, que ens permetrà passejar per entre les ruïnes amb una cervesa a la mà.

Un cop visitat el lloc, anem cap a l'extrem oest de l'esplanada per prendre el GR 92.

Però, just a la sortida del recinte, sense sortir encara de l'entorn de Santa Creu d'Olorda, trobem la **Pedrera dels Ocells**. Es tracta d'una antiga pedrera, avui abandonada, on es van explotar, des d'antic, les pissarres negres del silurià (paleozoic). És probable que el seu color fosc no provingui de les restes de l'enorme drac que atemoria els pagesos i que va ser finalment abatut aquí, segons diu la tradició; però, en tot cas, s'origina de la matèria orgànica. D'aquestes pissarres s'extreia un carbó especial que servia per als forns de calç. S'observen molt bé les antigues entrades a les galeries, però durant els últims anys es va explotar a cel obert fins a l'any 1963, en què es va tancar. El 1995, quan es va reordenar l'espai, es van crear uns estanys en què s'emmagatzema l'aigua de pluja que, al contacte amb

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 30 22/12/14 15:35

les pissarres, adquireix tonalitats ocres. Aquí nien alguns ocells i es creen comunitats d'amfibis. El conjunt es pot contemplar des d'un gran mirador, però no es pot accedir a l'interior del recinte per raons de seguretat.

Iniciem, doncs, decididament, el camí per la pista que porta a Molins de Rei. És el GR 92 i no té pèrdua. Al cap d'uns 500 metres, en un revolt, ens crida l'atenció a la dreta de la pista un bon edifici amb caràcters modernistes: és **Can Portell**. Tot i que ha estat remodelada a principis del segle XX, la masia data del segle XVI. Actualment és un restaurant. Si la volem admirar bé, podem donar la volta a la casa, tot seguint una pista que l'envolta.

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 31 22/12/14 15:35

Índex

Pròleg, per Juan José Cortés 5
Collserola: què és i per a què serveix 11
La història de Collserola 13
Com són els itineraris 19

LA PREHISTÒRIA

1. Entrada a Collserola i a la història 23
2. Santa Creu d'Olorda i els habitatges del neolític 29
3. Els enterraments neolítics de la Torre Negra 35

ELS LAIETANS

4. El poblat ibèric de Ca n'Oliver 41
5. Dels laietans a l'edat mitjana: la Penya del Moro i Valldonzella 45

L'EDAT MITJANA I EL ROMÀNIC

6. Castells i ermites medievals: el Papiol 51
7. Més castells i ermites medievals. L'*opus spicatum* 55
8. Esglésies i masies: Sant Bartomeu de la Quadra i Can Tintorer 61
9. El monestir i palau reial de Valldaura 65
10. Camí de Sant Jaume 71
11. Un passeig per la vila de Cercèdol 77
12. Un altre passeig, no molt muntanyenc, per Valldoreix, a l'Aqualonga medieval 83
13. Les masies medievals de la vall de Sant Just 87

MÉS TARD

14. Pedreres, ermites, castells i jardins: un passeig per Montbau 95

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 173 22/12/14 15:36

TEMPS MODERNS

15. La mesura del metro i els turons de Can Pasqual 101
16. Un passeig semimuntanyenc per les urbanitzacions del Vallès 105
17. El Lake Valley 111
18. *Sic transit gloria mundi*: creu i cara de la Rabassada 117

LA PEDRA I L'AIGUA

19. El complex miner Berta 129
20. Les pedreres del Passeig de les Aigües 135
21. L'aqüeducte del Vallès 141
22. La Torre Baró, els seus aqüeductes i les seves mines . 147
23. Quan l'aigua és lliure: la Rierada 151
24. La vall de les Feixes, algunes mines d'aigua i la fi de la història 159

Bibliografia 167

Índex de llocs històrics (per itineraris) 169

AZ141-EXCURSIONS PER LA HISTÒRIA DE COLLSEROLA.indd 174 22/12/14 15:36